

Sateenkaarinuoret lastensuojelussa

Keinoja sensitiiviseen kohtaamiseen

Uuden edessä

Valtakunnalliset lastensuojelupäivät® 5.-6.10.2021

5.10.2021

Teija Ryhtä, nuorisotyön osallisuuden asiantuntija, Seta ry
Mira Nurmi, asiantuntija, nuorten osallisuus ja kokemusasiantuntijuus, Pesäpuu ry





Sisältö

- Seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen moninaisuus
- Sateenkaarilasten ja -nuorten hyvinvoinnin haasteita
- Sijaishuollossa asuvien ja asuneiden sateenkaarinuorten kokemuksia
- Normitietoinen ja sensitiivinen kohtaaminen
- Kysymyksiä ja keskustelua





Seksuaalinen suuntautuminen

- Seksuaalinen suuntautuminen kertoo siitä, kehen ihminen ihastuu, rakastuu, tuntee emotionaalista **ja/tai** seksuaalista vetovoimaa
- Jaotellaan joskus romanttiseen ja seksuaaliseen ulottuvuuteen
- Ei kerro kenenkään seksuaalisuudesta tai seksin toteuttamisesta tms.
- Seksuaalinen suuntautuminen on sosiaalinen kategoria ja **sosiaalinen identiteetti**, jolla tulisi olla lupa näkyä ja kuulua nuorten arjessa: kotona, koulussa, harrastuksissa...
- Kouluterveyskyselyt 2017 & 2019: muita kuin heteronuoria 10–12 %





Sukupuolen määritelmä (ETENE, 2016)

”**Sukupuoli** on erilaisista...

- ✓ geneettisistä
 - ✓ kehityksellisistä
 - ✓ hormonaalisista
 - ✓ fysiologisista
 - ✓ psykologisista
 - ✓ sosiaalisista
 - ✓ ja kulttuurisista
- ...ominaisuuksista koostuva **jatkumo.**”





Sukupuoli ja sen moninaisuus

Kun puhumme sukupuolen moninaisuudesta, puhumme:

- sukupuoli-identiteetistä
- sukupuolen ilmaisusta
- kehon sukupuolitetuista piirteistä

Kouluterveyskysely
2017 & 2019:
muita kuin cis-nuoria 3–5 %

Mutta:

- sukupuolta ei voi päätellä katsomalla tai muutenkaan ulkoapäin!

Eri asia kuin:

- seksuaalinen suuntautuminen





Tärkeintä tietää

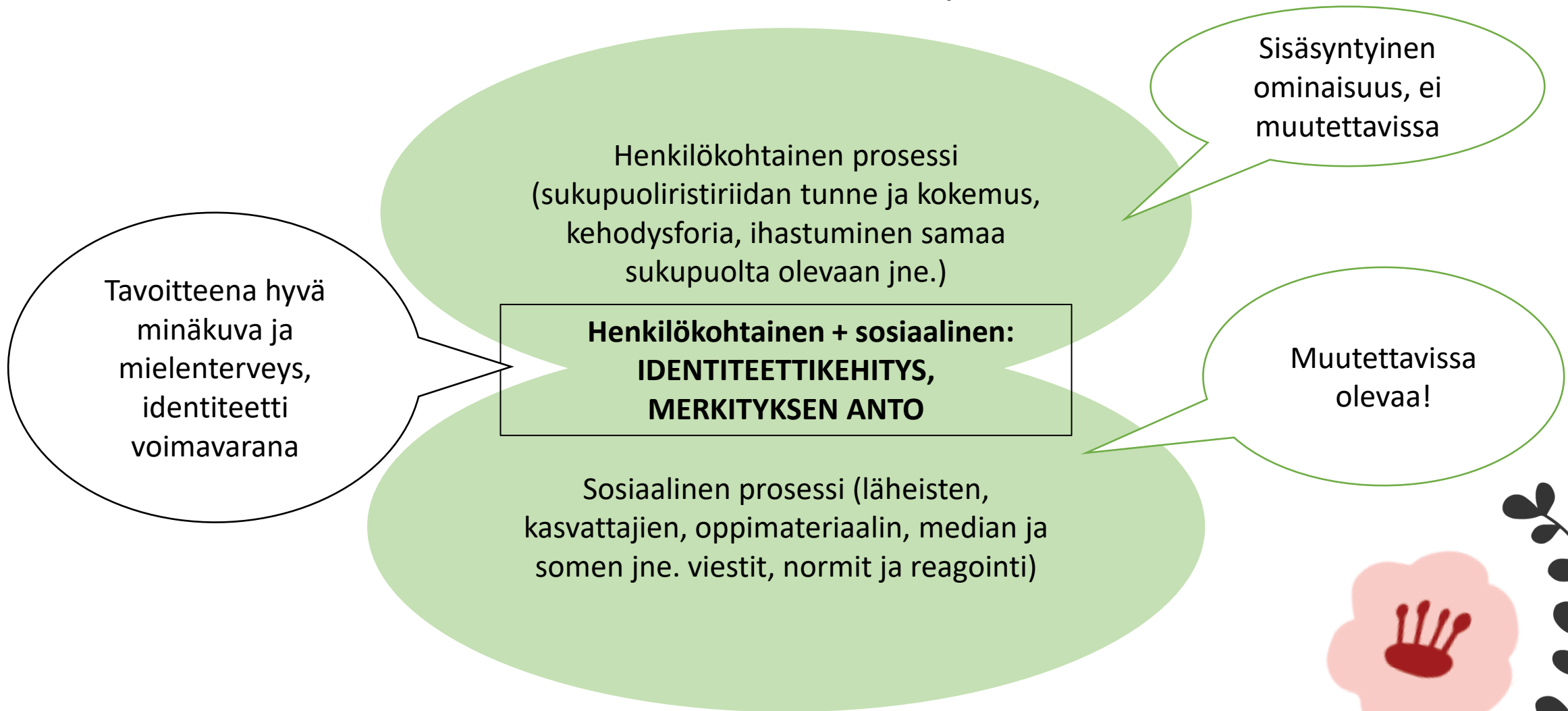
Jokaisella on oikeus:

- Määritellä tai olla määrittämättä itsensä
 - Määritellä identiteetin sisältö
 - Muuttaa identiteettiä tai sen määrittelyä
 - Olla ns. kaapissa tai ulkona kaapista – älä ”outtaa”!
-
- Tärkeitä kysymyksiä:
 - mitä se sinulle merkitsee?
 - **mitä tarpeita siitä nousee?**

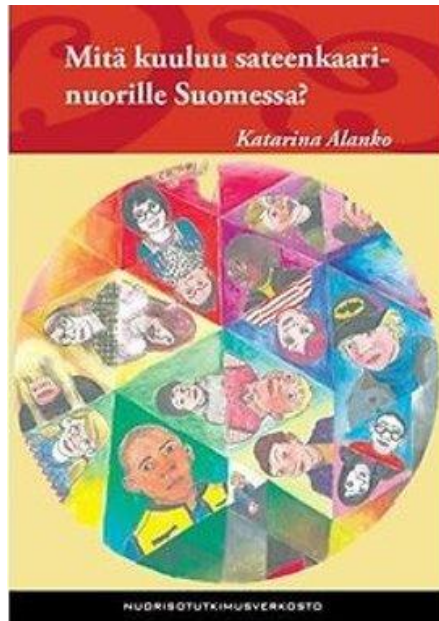




Sateenkaarevan identiteetin kehitys



Sateenkaarinuorten hyvinvoinnin haasteita



5.10.2021

Teija Ryhtä, Seta ry





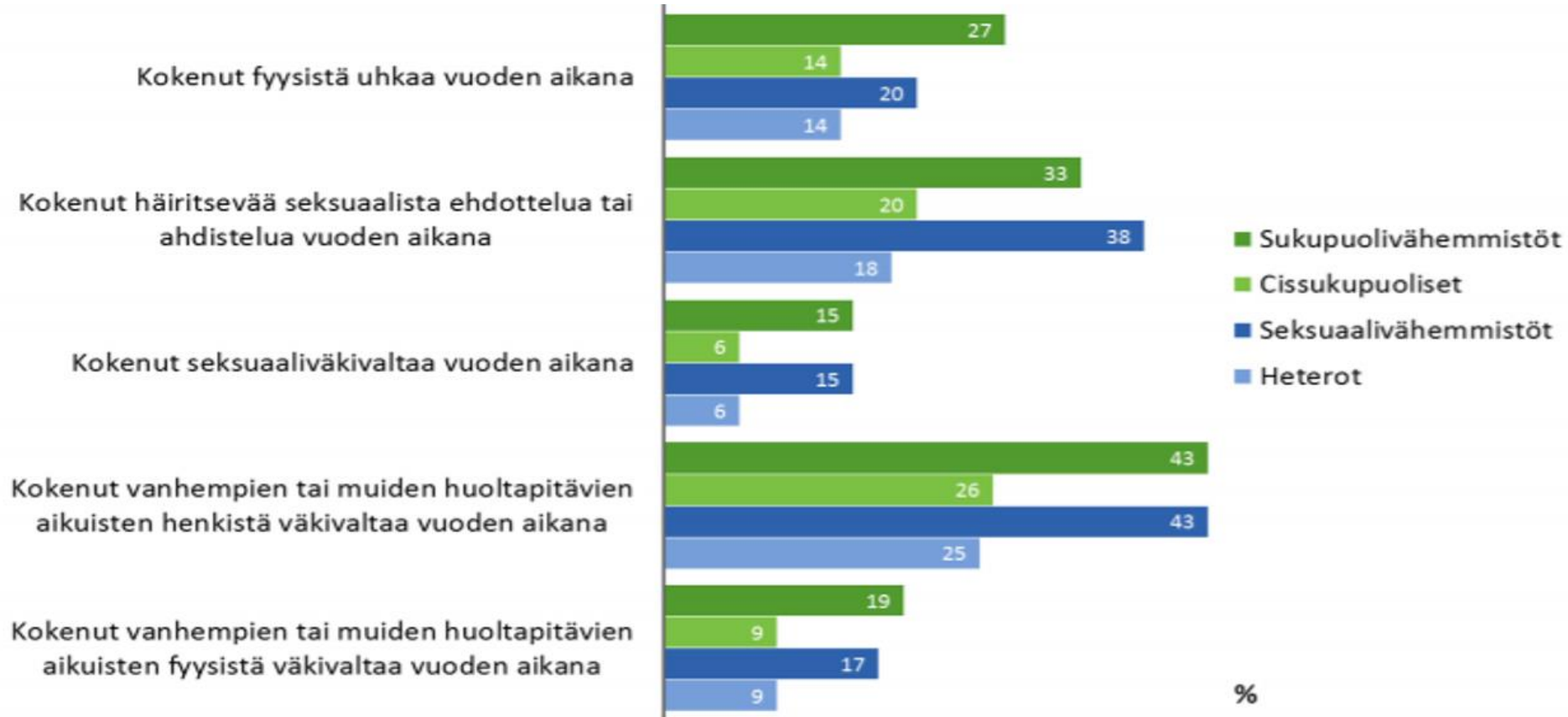
Syrjintä

- Sateenkaarinuoriin kohdistuu Suomessa monimuotoista syrjintää, joka vaikuttaa heidän hyvinvointiinsa
 - Vaikutukset kasvuun, mielenterveyteen ja minäkuvaan
 - Syrjintätilanteiden välttäminen: poissaolot koulusta, harrastuksista jne.
 - Hyväksynnän hakeminen?
- FRA:n kyselyssä **20 % 15–17-vuotiaista sateenkaarinuorista** raportoi kokeneensa syrjintää **koulussa** viimeisen vuoden aikana
- Syrjinnän ja häirinnän tunnistaminen voi olla nuorille vaikeaa ja raportointikyky on korkea





Väkivalta



Lähde: THL, Kouluterveyskysely 2019

Kuvio 7. Nuorten väkivaltakokemukset Kouluterveyskyselyssä vuonna 2019, %





Sisäistetty itsesyrjintä

- Yhteiskunnan ja muun sosiaalisen ympäristön tuottamien negatiivisten mielikuvien omaksuminen osaksi minäkuvaa
 - Alisuoriutumista opinnoissa, syrjään vetäytymistä...
 - Vaikutukset opintojen ja ammatin valintaan?
 - Vaikutukset tulevaisuuden suunnitelmiin ja unelmiin?
 - Erilaisuuden ja häpeän tunteet yleisiä, samoin sisäistetty homo-, bi- ja transfobia
- ”Voiko homomies olla opettaja?”
- ”Voiko transihminen löytää kumppanin ja perustaa perheen?”





Vähemmistöstressi

- Pitkäaikaisesti kohonnut stressitaso syrjityn/stigmatisoidun vähemmistön jäsenillä – esiintyy samankaltaisena eri vähemmistöihin kuuluvilla
- Aiheuttajia mm.
 - syrjinnän ennakointi ja pelko
 - itseen ja muihin samaan vähemmistöön kuuluviin kohdistuva syrjintä
 - identiteetin salaaminen ja avoimuuskysymysten miettiminen
- Fyysisiä, psyykkisiä ja sosiaalisia vaikutuksia
- Altistaa mielenterveysongelmille ja pahentaa niitä, erityisesti yhdistettynä sisäistettyyn itsesyrjintään



Suojatekijöitä vähemmistöstressiä vastaan



- Syrjintätilanteen **hyväksyminen** todelliseksi
- **Vaikeiden kokemusten purkaminen** esim. kirjoittamalla, piirtämällä tai muilla luovilla keinoilla
- **Fyysisen stressin purkaminen** liikunnalla, tanssilla tms.
- Aktivismi
- Vähemmistöidentiteetin **itsearvostus**
- Oman **resilienssin** tunnistaminen
- Etäisyys vähemmistöidentiteetistä, **monipuolinen identiteetti**
- Optimismi ja pessimististen tulevaisuusvisioiden välttäminen
- **Kompensaatio** (hyvien ominaisuuksien osoittaminen)
- **Sosiaalinen tuki** (perheen tuki, muu sosiaalinen tukiverkosto)
- **Affirmatiiviset sosiaali- ja terveyspalvelut**



Itsenäistymisvaiheen haasteet

Sateenkaarinuoret muuttavat pois lapsuudenkodista keskimääräistä aikaisemmin:

- Pakeneminen perheen ja/tai pienen paikkakunnan ahtaista normeista
- Opiskelupaikka saatetaan valita ensisijaisesti paikkakunnan tai asuntolamahdollisuuden, ei itseä kiinnostava alan perusteella
- Toimeentulon ongelmat, elämänhallinnan ja mielenterveyden haasteet, syrjintä asuntomarkkinoilla
→ opintojen keskeytyminen, velkaantuminen, asunnottomuus
- Asumista tukevat palvelut eivät aina tunnista sateenkaarinuorten haavoittuvuuksia ja asunnottomuusriskiä





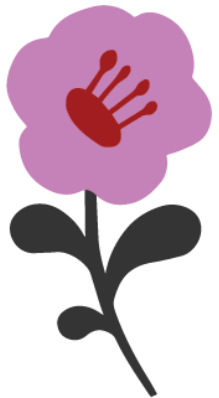
Asunnottomuus

- Tyypillisesti **piiloasunnottomuutta**
 - 15–17-vuotiaista 5 % asunut väliaikaisesti ystävän/sukulaisen luona
 - 18–24-vuotiaista 13 % ja 25–39-vuotiaista 27 %
- **Transihmisten** tilanne kaikista heikoin
 - syrjintä esim. ulkonäön perusteella
 - sukupuolittuneet palvelurakenteet
 - asunnottomuus kestää pidempään
- Nuoria koskevat luvut samalla tasolla muiden EU-maiden kanssa
- Suomalaisilla sateenkaari-ihmisillä (kaikenikäiset) neljänneksi eniten asumiseen liittyviä ongelmia EU:ssa (28 %)





Sijaishuollossa asuvien ja asuneiden sateenkaarinuorten kokemuksia



5.10.2021

Mira Nurmi ja Fanny Nortamo, Pesäpuu ry



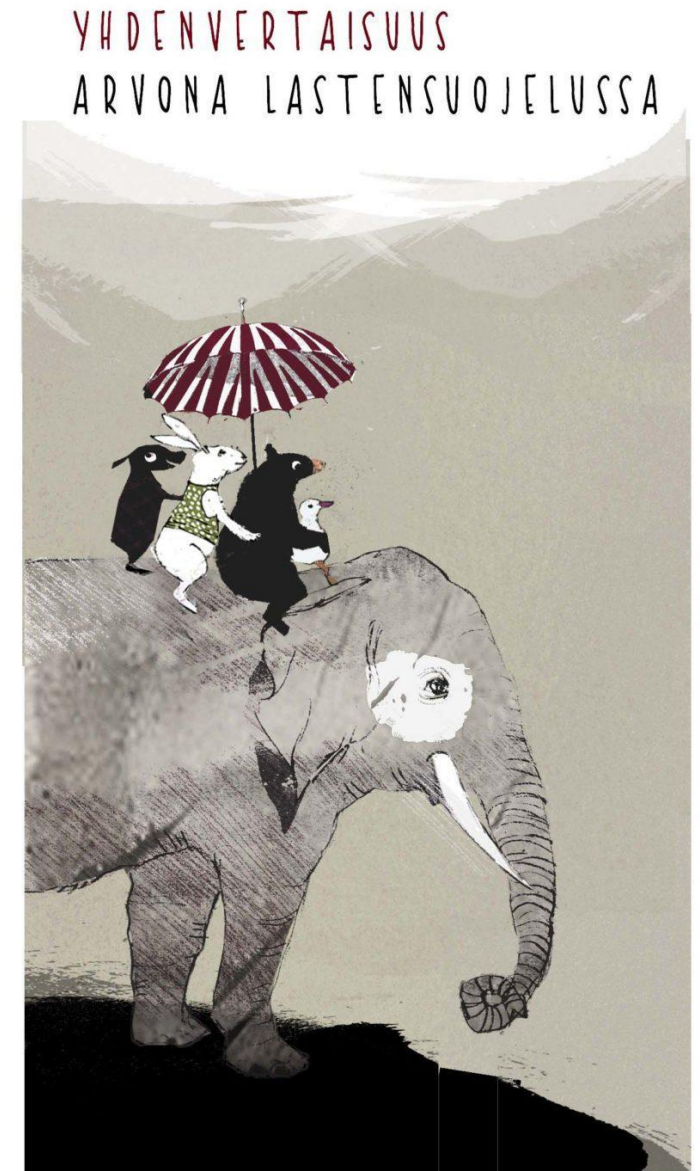
Mitä yhdenvertaisuus on?

Toteutuuko yhdenvertaisuus lastensuojelussa?

Voiko työntekijä ja nuori olla yhdenvertaisia?

Voiko yhdenvertaisuus toteutua niin, että vastuu säilyy aikuisella?

Miten jokainen lapsi saa kohtelua, joka tähtää samoihin mahdollisuuksiin?





Näkyvissä! –etätyöpaja 28.8. Zoomissa

- Aiheena **seksuaalioikeudet** ja **sateenkaarinuorten kohtaaminen sijaishuollossa**
 - *Oikeus saada laadukasta seksuaalikasvatusta ja tietoa.*
 - *Oikeus olla juuri sellainen, kuin on.*
 - *Oikeus keholliseen koskemattomuuteen.*
 - *Oikeus olla turvassa syrjinnältä.*





Normatiivisuus ja sukupuolittaminen

Kun asetetaan normi, niin se luo kuvaa, että kaikki siitä poikkeava olisi vähempi arvoista.

Jos nuorelle tulee eri sukupuolta olevia kavereita kylään, niin ei saa laittaa ovea kiinni. Jälkikäteen saattaa tulla kyselyjä, että onko teillä jotakin.

Odotetaan että hetero- ja sukupuolinormista poikkeava ilmaisu on "vaihe".

Sijaishuoltopaikoissa on monesti erikseen tyttöjen ja poikien vessat ja saunavuorot.

On hyvä tiedostaa millaisia normeja me asetamme ja millaisia asenteita vahvistamme tietyillä käytänteillä.





Suostumus

”Raja menee tunteissa, siinä vaiheessa kun tuntuu pahalta on oikeus asettaa raja, ja sitä rajaa tulee toisten kunnioittaa.”

Riisutukset, kiinnipito, seulat, hatkat

- Lastensuojelulain luvun 10 pykälät 66 Henkilön tarkastus & 66a Henkilönkatsastus: ”Tarkastuksen tekijän ja siinä läsnä olevan henkilön **on oltava lapsen kanssa samaa sukupuolta**, jollei kyseessä ole terveydenhuollon ammattihenkilö. Henkilöntarkastuksen suorittava ja siinä läsnä oleva henkilö voi kuitenkin olla eri sukupuolta kuin lapsi, jos toimenpiteen suorittaminen välittömästi on välttämätöntä lapsen tai toisen henkilön turvallisuuden varmistamiseksi.”

Traumatietoisuus ja sensitiivinen suhtautuminen.





Tieto lisää turvaa

Lapsella on oikeus laadukkaaseen tietoon. (*LOS ja Oikeus tietoon seksuaalisuudesta, Seksuaalioikeudet, Väestöliitto 2020*)

Täytyy olla tietoinen asioista, jotta pystyy olemaan nuorten tukena (esim. transprosessi).

Sijoituksen syissä voi myös olla yhteyttä nuoren sateenkaarevuuteen, jolloin sijaishuoltopaikan suhtautuminen entistä tärkeämpää.

On ok olla ei-tietävä, kunhan tila ei ole jatkuva.





Arvot ja asenteet

Kaiken lähtökohtana on arvot ja asenteet.

Ammattilaisten oma häpeä, inhimillistä, mutta aiheuttaa turvattomuutta.

Asenteet kumpuavat rakenteista, mutta meillä on voima vaikuttaa niihin.

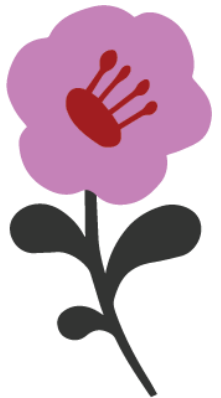
Turvallisemman tilan säännöt

Epäkunnioittavaan puheeseen ja toimintatapoihin on jokaisen puututtava matalalla kynnyksellä. Hiljaisuus ei ole puolueettomuutta.





Sensitiivisen kohtaamisen työkaluja



5.10.2021

Teija Ryhtä, Seta ry



Normitietoisuus

- **Binäärinormi, sukupuolinormit ja kehonormit**
 - ”sukupuolia on kaksi ja ne ovat toisilleen vastakkaisia”
 - ”sukupuolesta seuraa tiettyjä ominaisuuksia”
 - ”kehonpiirteet määrittävät sukupuolen”, ”sukupuoleen kuuluvat tietyt kehonpiirteet”
- **Heteronormi**
 - heterous on oletettu ja toivottu seksuaalinen suuntautuminen
 - ”ei-heterous on poikkeavaa, outoa, sairasta, syntiä”
- **Suhde- ja perhenormit**
 - ”kahdenkeskinen monogaminen parisuhde ja ydinperhe on kaikkien tavoite”
- **Sateenkaarinormatiivisuus**
 - ”kaikki homomiehet ovat feminiinisiä ja kaikki lesbonaiset ovat maskuliinisia”
 - ”kaikkien pitää tulla liput liehuen kaapista”





Työkaluja onnistuneeseen kohtaamiseen

- **Itse valitun nimen käyttö**
 - käyttö koulussa, kotona, ystäväpiirissä ja töissä vähentää masennusta 71%, itsemurha-ajatuksia 34% ja itsemurhayrityksiä 65%
- **Sukupuolittavat pronominit:** kysyminen ja käyttäminen tärkeää
- Muut **sukupuolittavat sanat:** tiedosta, jotta et sukupuolita väärin (esim. sukulaissanat: äiti, isä, tytär, veli, jne.)
- Jos et tiedä, **kysy** – älä olet!
- Tunnista, missä tilanteessa kysyminen on ok ja mikä tieto on tarpeellista – valmistaudu myös perustelemaan asiakkaalle





Työkaluja onnistuneeseen kohtaamiseen

- Vuorovaikutusta ei tule pelätä väärin termien käytön vuoksi – viestin hyvän-/pahantahtoisuus on tunnistettavissa muusta
- Voit myös pahoitellen kertoa, ettet tunne termejä ja pyytää korjaamaan, jos virheitä tapahtuu
- Jos mokaat: pyydä anteeksi, älä jää selittelemään
- Jos olet epävarma termeistä, yläkäsitteiden käyttö on suositeltavaa
- **Sukupuolineutraali** kielenkäyttö on hyvä askel eteenpäin, **moninaisuuden esille tuova** usein vielä parempi





Rakenteet kunnossa

- Lomakkeiden sukupuolivaihtoehdot
- Sukupuolineutraalit vessat
- Sukupuolen moninaisuus on huomioitu tarjolla olevassa toiminnassa ja esim. pukuhuonekäytännöissä
- Puheessa, ryhmäjaossa jne. ei sukupuoliteta turhaan
- Syrjintään, häirintään ja kiusaamiseen puuttumiselle on yhteiset pelisäännöt – ennakointi ja odotusten hallinta
- Muuta?





Lopuksi

- Kun oletat, olet moninaisuus!
- Muista mahdollisuutesi olla luottoaikuinen sateenkaarinuorelle
- Älä mitätöi lapsen tai nuoren kokemusta
- Et voi muuttaa lapsen tai nuoren kokemusta, mutta voit vaikuttaa siihen, onko kokemus positiivinen vai negatiivinen
- Ota kaikki kiusaamis-, häirintä- ja syrjäyttäepäilyt todesta ja ota vastuu niiden selvittämisestä
- Pienillä teoilla ja sanoilla voi olla kauaskantoisia vaikutuksia
- Olet asiantunteva ammattilainen – anna sen näkyä!





Linkkejä ja materiaaleja

Seta: seta.fi

nuoret.seta.fi/ | seta.fi/sateenkaarisanasto

Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus: sukupuolenosaamiskeskus.fi

Materiaalitilaukset: seta.fi/palvelut/materiaalitilaus/

Pesäpuu: pesapuu.fi/

[“Ihan sama kun koko seksuaalisuutta ei olis ollu olemassakaan” : nuorten aikuisten kokemuksia saamastaan seksuaalikasvatuksesta sijaishuollossa asumisen aikana \(2020\)](#)

[Seksi, seksuaalisuus ja sijaishuolto -webinaari \(2020\)](#)





Yhteystiedot

Teija Ryhtä

nuorisotyön osallisuuden asiantuntija

Seta ry

teija.ryhta@seta.fi | puh. 050 505 5234

Mira Nurmi

asiantuntija, nuorten osallisuus ja kokemusasiantuntijuus

Pesäpuu ry

mira.nurmi@pesapuu.fi | puh. 041 730 3703

5.10.2021

